

ΘΕΜΑ: ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ: ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΠΙΘΕΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΣΤΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟ ΣΤΑΘΜΟ;

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ:

- Ποια επιθετική συμπεριφορά συναντάμε πιο συχνά;
- Παρατηρείται περισσότερο επιθετική συμπεριφορά στα αγόρια ή στα κορίτσια;
- Οι παιδαγωγοί επεμβαίνουν;
- Κάθε πότε επιβάλλεται τιμωρία ;
- Πως τιμωρούν συνήθως οι παιδαγωγοί;
- Τα παιδιά τους ακούνε και συμμορφώνονται ή όχι ;

ΕΙΔΟΣ ΣΧΑΡΑΣ: ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑΚΗ

ΟΜΑΔΑ:

ΓΚΑΛΙΤΣΚΑΓΙΑ ΑΛΕΞΙΑ

ΠΑΠΠΑ ΣΟΥΖΑΝΑ

ΤΣΙΑΒΟ ΝΥΜΦΟΔΩΡΑ

ΧΑΣΙΩΤΗΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Επιθετική συμπεριφορά

Χρονική περίοδος: από έως

	Είδος επιθετικής συμπεριφοράς	Ποιος;	Επεμβαίνουν οι παιδαγωγοί;		Επιβάλλεται τιμωρία;		Είδη τιμωρίας	Υπάρχει συμμόρφωση;	
			ναι	όχι	ναι	όχι		ναι	όχι

ΕΙΔΟΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ:	
Δάγκωμα	Δ.
Μπουινιά	Μπ.
Σπρώξιμο	Σ.
Τράβηγμα	Τρ.
Τσίμπημα	Τσ.
Διεκδίκηση αντικειμένου	Δ.Α.
Τράβηγμα μαλλιών	Τ.Μ

ΕΙΔΗ ΤΙΜΩΡΙΑΣ:	
Απομόνωση	Α.
Φωνές δυνατές	Φ.Δ.
Χτύπημα	Χ.
Ταπείνωση	Τ.

ΟΜΑΔΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ :

Σε όλα τα υποερωτήματα λάβαμε απαντήσεις, όμως στο αρχικό μας ερώτημα αν υπάρχουν επιθετικές συμπεριφορές δεν υπήρξε σαφής απάντηση. Θεωρούμε ότι εξαρχής το ερώτημα ήταν λίγο άστοχο διότι καταλάβαμε από αυτά που καταγράψαμε ότι οι συμπεριφορές αυτές δεν μπορούν να χαρακτηριστούν στην πλειοψηφία τους επιθετικές, γιατί αυτό εξαρτάται και από τις ηλικιακές ομάδες. Τα περιστατικά που συνέβησαν δείχνουν περισσότερο ένα τρόπο επικοινωνίας κυρίως των μικρότερων παιδιών, παρά επίθεση. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η παιδαγωγός πρέπει να είναι αρωγός προς τα παιδιά και να τους δίνει τη δυνατότητα επικοινωνίας με άλλους τρόπους .

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ

Μέλη ομάδας: Ερήμου Βασιλική

Παππά Χριστίνα-Ιωάννα

Περιβολιώτη Σοφία

Θέμα: “Ένταση στον Παιδικό Σταθμό”

Ερώτηση της παιδαγωγού-Προβληματική: Παρατηρείτε στην καθημερινότητα των παιδιών επιθετική συμπεριφορά μεταξύ τους; Και αν ναι σε ποιο φύλο είναι πιο έντονη αυτή η ενέργεια;

Ερωτήσεις της παρατήρησης: i. Ποιός προκαλεί την σύγκρουση;

ii. Με ποιόν έρχεται σε σύγκρουση;

iii. Τι τύπου είναι οι συγκρούσεις;

α) για παιχνίδι

β) φυσική βία

γ) συνδυασμός των δύο παραπάνω

δ) για φαγητό

iv. Ποιά η αντίδραση των παιδιών στην επίθεση;

α) προχωρούν σε νέα επίθεση

β) υποχωρούν

v. Πώς επιλύονται οι συγκρούσεις;

α) απαιτείται η επίδραση της παιδαγωγού

β) επίλυση από τα παιδιά

vi. Που παρατηρούνται οι περισσότερες συγκρούσεις;

α) αγόρια

β) κορίτσια

Κατηγορίες (υποκολώνες σχάρας): iii. Τι τύπου είναι οι συγκρούσεις;

α) για παιχνίδι

β) φυσική βία

γ) συνδυασμός των δύο παραπάνω

δ) για φαγητό

iv. Ποιά η αντίδραση των παιδιών στην επίθεση;

α) προχωρούν σε νέα επίθεση

β) υποχωρούν

v. Πώς επιλύονται οι συγκρούσεις;

α) απαιτείται η επίδραση της παιδαγωγού

β) επίλυση από τα παιδιά

vi. Που παρατηρούνται οι περισσότερες συγκρούσεις;

α) αγόρια

β) κορίτσια

Είδος σχάρας: (παρατήρηση χρονικού δείγματος) Επεισοδιακή Ομαδική

ΟΜΑΔΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά από την ατομική δουλειά, σειρά έχει η ομαδική. Έτσι λοιπόν και στην δική μας περίπτωση, σειρά είχε να συγκρίνουμε τα αποτελέσματα της καθημιάς παρατήρησης και να βγάλουμε γενικά συμπεράσματα.

Αναμφίβολα ένα από τα αρχικά συμπεράσματα είναι πως ναι, παρατηρούνται εντάσεις στον παιδικό σταθμό. Αναφερόμαστε πάντα σε αυτό το σύντομο χρονικό διάστημα, και σε ώρες αλλά και σε μέρες, στο οποίο έχουμε την δυνατότητα να έρθουμε σε επαφή με τα παιδιά. Ίσως η καθημερινότητα μας βοηθούσε να παρατηρήσουμε ακόμα καλύτερα κι ακόμα περισσότερα. Παρόλο τον ελάχιστο χρόνο όμως οι εντάσεις δεν έλειπαν. Συγκεκριμένα, είδαμε ότι υπερτερούν οι εντάσεις του ίδιου φύλου και ειδικά ανάμεσα στα αγόρια. Οι περισσότερες από αυτές τις εντάσεις, φαίνεται να οφείλονται στην διεκδίκηση ενός παιχνιδιού, κάτι ίσως αναμενόμενο αν θα μπορούσαμε να το χαρακτηρίσουμε έτσι, καθώς το παιχνίδι σε αυτήν την ηλικία είναι θεμελιώδες μέσο τόσο για την διασκέδαση όσο και την μάθηση των μικρών παιδιών.

Στην συνέχεια, παρατηρήσαμε ότι τα παιδιά δεν υποχωρούν εύκολα. Οι περισσότερες εντάσεις είχαν ως απάντηση μία νέα επίθεση. Ίσως τα παιδιά είναι αρκετά διεκδικητικά και θέλουν να περνάει το δικό τους, με κάθε μέσο. Όσον αφορά την επίλυση, αναμφίβολα η παιδαγωγός αποτελούσε σημαντικό μέσο για την επίτευξή της.

Καμιά φορά τα μικρά παιδιά χρειάζονται μια φωνή που θα είναι δίπλα τους και θα τους καθοδηγήσει. Κι όσο πιο γλυκά ηχεί στις ψυχές τους αυτή η φωνή, τόσο πιο σωστά θα τους επηρεάσει.

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΠΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΘΗΚΕ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΤΗΣΗΣΗ

Η συγκεκριμένη παρατήρηση, βοήθησε και τα τρία μέλη της να αναπτύξουν μια διαφορετική θεωρία σχετικά με την ένταση στον παιδικό σταθμό. Όντας φοιτήτριες και πιο συγκεκριμένου δεύτερου έτους, δεν έχουμε έρθει τόσο σε επαφή με τα παιδιά και ακόμα περισσότερο με τις συγκρούσεις τους. Είναι λοιπόν ένα κομμάτι της καθημερινότητας των μικρών παιδιών το οποίο φέρνει τους περισσότερους σε μια θέση αμηχανίας. Δεν είναι όλα παιχνίδι και γέλιο στον παιδικό σταθμό. Έχουμε να κάνουμε με τόσες διαφορετικές προσωπικότητες και ιδιοσυγκρασίες, πράγμα που σημαίνει ότι οι εντάσεις είναι αναπόφευκτες. Φτάνουμε λοιπόν στο σημείο που πρέπει να τις διαχειριστούμε. Τι πρέπει τελικά να γνωρίζουμε για να προβούμε σε μια τέτοια ενέργεια;

Μέσα από την παρατήρηση αρχικά μάθαμε ότι πρέπει να γνωρίζουμε τόσο τον θύτη, όσο και το θύμα, αν θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτές τις λέξεις. Αν περιμένουμε από τα παιδιά να μας πούνε γιατί κάνουνε αυτό που κάνουνε ή τι

αισθάνονται, θα περιμένουμε πολύ. Κάποιες φορές δεν ξέρουν γιατί κάνουνε κάτι, άλλες πάλι έχουν στόχο, τον οποίο σίγουρα δεν θα μοιραστούν μαζί μας. Έτσι λοιπόν εμείς είμαστε αυτοί που πρέπει να παρατηρούμε την συμπεριφορά τους, τόσο πριν όσο και μετά το συμβάν ή ακόμα και στην καθημερινότητα χωρίς να έχει συμβεί κάτι. Την ώρα του παιχνιδιού, του φαγητού, της υποδοχής.. Τα παιδιά μας μιλάνε με τον τρόπο τους, αρκεί να έχουμε την θέληση να τα καταλάβουμε. Κάπου εκεί μέσα στις συμπεριφορές θα κρύβεται τόσο η αιτία, όσο και η αφορμή. Μάθαμε λοιπόν ότι πρέπει να μελετάμε τα παιδιά σαν άτομα, σε όλες τις στιγμές της καθημερινότητάς τους και όχι μόνο την ώρα του συμβάντος. Τότε δεν θα καταλάβουμε τίποτα. Ο όρος της « ενσυναίσθησης » περιγράφει αυτό ακριβώς που πρέπει να κάνουμε.

Τέλος, ένα ακόμα σημαντικό κομμάτι που κατανοήσαμε είναι η αντικειμενικότητα της παιδαγωγού. Σίγουρα ανάμεσα σε τόσα παιδάκια με τα οποία συναναστρέφεται η παιδαγωγός θα υπάρχουν κάποιες αναπόφευκτες αδυναμίες. Αδυναμίες όμως οι οποίες δεν πρέπει να φαίνονται, ειδικά σε τέτοιε στιγμές όπως του θέματος του οποίου καταπιανόμαστε. Οι προκαταλήψεις δεν έχουν θέση σε μια παιδική τάξη, πόσο μάλλον σε μια παιδική ψυχή. Την επόμενη φορά λοιπόν που θα δοκιμάσουμε να προβούμε σε μία νέα παρατήρηση, θα έχουμε ήδη κάποια από τα βασικά εφόδια.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

ΜΕΛΗ ΟΜΑΔΑΣ: ΘΕΡΙΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

ΚΑΡΔΑΣΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΚΙΟΥΣΗ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΚΟΤΕ ΜΑΡΙΛΕΝΑ

ΣΟΥΦΛΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

ΘΕΜΑ ΣΧΑΡΑΣ :ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ-ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΦΥΛΛΟΥ

ΕΡΩΤΗΣΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ:

Βλέποντας τα παιδιά είτε στο πλαίσιο μιας αίθουσας είτε στην αυλή μας η απορία δημιουργήθηκε :

- Πώς επιτυγχάνεται η κοινωνικοποίηση των παιδιών μέσω του παιχνιδιού;
- Αν η επιλογή παιχνιδιού πραγματοποιείται σε ομάδες ίδιου ή διαφορετικού φύλου;
- Ή παίζουν μόνο τους;

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ:

1. Παίζει μόνος/η του ;
2. Παίζει σε ομάδες;
3. Αν ναι, παίζει με αγόρια ή κορίτσια;

ΕΙΔΟΣ ΣΧΑΡΑΣ : ΟΜΑΔΙΚΗ ΣΥΝΕΧΗΣ

ΘΕΜΑ ΣΧΑΡΑΣ :ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ-ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΦΥΛΛΟΥ

Ημ.:14-01-2019 Παρατήρηση Κοινωνικοποίησης – Ταυτότητας φύλου

Ώρα: 10:00-10:30 Δραστηριότητα: ελεύθερο παιχνίδι

Συνθήκες :

Αριθμός παιδιών : 4 παιδιά

Αριθμός ενηλίκων: 2 παιδαγωγοί

Χώρος : ελεύθερο παιχνίδι στην αυλή

Όνομα και ηλικία παιδιών	Παίζει μόνο του ;	Παίζει σε ομάδα;	Αν ναι, παίζει περισσότερο με κορίτσια ή με αγόρια;
Μ, (Κ, 3 χρ.)	-	ΝΑΙ	Κ-Κ-Α
Χ. (Α, 3,5 χρ.)	ΝΑΙ	-	-
Φ. (Κ, 4 χρ.)	-	ΝΑΙ	Α-Α-Κ
Π. (Κ, 3 χρ.)	-	ΝΑΙ	Κ-Α
Κ. (Κ, 3 χρ.)	ΝΑΙ	-	-

ΟΜΑΔΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:

Αν και φτιάξαμε μια σχάρα σχετικά με τον προβληματισμό μας αλλά δεν εφαρμόστηκε πλήρης καταγραφή της συστηματικής μας παρατήρησης λόγω έλλειψη χρόνου. Επομένως, θα θέλαμε να έχουμε περισσότερο χρόνο για να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος μας σε ένα καλό βαθμό. Αλλά μπορέσαμε να βγάλουμε μια γενική εικόνα για το τι ακριβώς συμβαίνει με την κοινωνικοποίηση των παιδιών στους παιδικούς που πάμε.

Παρατηρήσαμε σύμφωνα με το πίνακα ότι τα κορίτσια που αναγράφονται στην σχάρα επιλέγουν να παίζουν ιδίως σε ομαδικά παιχνίδια είτε με δύο ή τρία παιδιά. Μολονότι, το αγόρι που αναγράφεται επιλέγει να παίξει μόνο του. Αυτό σημαίνει ότι όσο βρισκόμασταν στο παιδικό σταθμό το αγοράκι προτιμούσε να παίξει μόνο του αλλά όταν δεν βρισκόμαστε εκεί συνέχεια για να ξέρουμε αν παίζει μόνο του ή ομαδικά. Τέλος, δεν έχουμε καθαρή εικόνα όμως αν πραγματοποιείται και πως η αναγνώριση φύλου των παιδιών στο ελεύθερο παιχνίδι καθώς σχεδόν όλα τα παιδιά παίζουν σε ομαδικά παιχνίδια με το ίδιο φύλο τους αλλά και με το αντίθετο.

ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΒΡΕΦΩΝ ΚΑΙ ΝΗΠΙΩΝ-ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ

Αρμπάτση Ηλιάννα

Κορακίδη Γεωργία

Ντόμορα Παναγιώτα-Ιουλία

Πανταζοπούλου Κατερίνα (Κατίνα)

Πλιάνου Δήμητρα

Χρυσοστομίδης Πέτρος

ΘΕΜΑ: Παρέμβαση παιδαγωγού σε δύσκολες συνθήκες στο ελεύθερο παιχνίδι

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ:

- 1) Πόσο συχνά παρεμβαίνει ο/η παιδαγωγός κατά τη διάρκεια του ελεύθερου παιχνιδιού εφόσον προκύπτουν δύσκολες συνθήκες;
- 2) Πώς παρεμβαίνει ο/η παιδαγωγός κατά τη διάρκεια του ελεύθερου παιχνιδιού εφόσον προκύπτουν δύσκολες συνθήκες;

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ:

- 1) Ποια ήταν η δύσκολη κατάσταση;

Κωδικοποιήσαμε τις δύσκολες καταστάσεις στις ακόλουθες κατηγορίες:

ΔΥΣΚΟΛΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

- Α ενούρηση (αφορά παιδιά χωρίς πάνα)
- Β παιχνίδι: 1) Διεκδίκηση
2) Δυσκολία αποχωρισμού
- Γ έντονη συναισθηματική αντίδραση
1) Παρατεταμένο κλάμα
2) Επίμονο ουρλιαχτό
3) Δάγκωμα άλλου παιδιού
4) Χτύπημα άλλου παιδιού

- 2) Πώς προέκυψε η δύσκολη κατάσταση;

- 3) Παρενέβη ο/η παιδαγωγός στη δύσκολη κατάσταση;

- 4) Ποια ήταν η παρέμβαση του/της παιδαγωγού;

Κωδικοποιήσαμε την πιθανή παρέμβαση του/της παιδαγωγού στις ακόλουθες κατηγορίες:

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ

- I1 Η παιδαγωγός ηρεμεί/ καθησυχάζει το παιδί
- I2 Η παιδαγωγός επιπλήττει το παιδί
I2_A Η παιδαγωγός βάζει τιμωρία το παιδί
I2_B Η παιδαγωγός απομονώνει το παιδί

5) Ποια ήταν η έκβαση της δύσκολης κατάστασης; (Δεν κωδικοποιήθηκε, συμπληρώθηκε με περιγραφικό τρόπο)

ΣΧΑΡΑ

Είδος σχάρας: ομαδική-επεισοδιακή

Ημερομηνία & Ώρα	Ποια ήταν η δύσκολη κατάσταση;	Πώς προέκυψε;	Ο/Η παιδαγωγός παρενέβη;	Ποια ήταν η παρέμβαση του/της παιδαγωγού;	Αποτέλεσμα

ΔΥΣΚΟΛΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

- Α ενούρηση (αφορά παιδιά χωρίς πάνα)
- Β παιχνίδι: 1) Διεκδίκηση
2) Δυσκολία αποχωρισμού
- Γ έντονη συναισθηματική αντίδραση
5) Παρατεταμένο κλάμα
6) Επίμονο ουρλιαχτό
7) Δάγκωμα άλλου παιδιού
8) Χτύπημα άλλου παιδιού

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ

- I1 Η παιδαγωγός ηρεμεί/ καθησυχάζει το παιδί
- I2 Η παιδαγωγός επιπλήττει το παιδί
I2_A Η παιδαγωγός βάζει τιμωρία το παιδί
I2_B Η παιδαγωγός απομονώνει το παιδί

ΟΜΑΔΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Βασικά προαπαιτούμενα για την ανάδειξη της δυναμικής των παιδιών σε μια δομή Προσχολικής Αγωγής είναι η υψηλή αυτοσυνειδησία των παιδαγωγών ως προς τους ρόλους που επιτελούν, η προσήλωση στην αποστολή και στους θεμελιώδεις σκοπούς του συγκεκριμένου πλαισίου αγωγής και φροντίδας, η διαρκής ερευνητική ματιά (των παιδαγωγών) που συντείνει στην αυτοβελτίωσή τους και στην πιο στοχευμένη δράση τους. Τα εναύσματα που δίνονται εντός του Παιδικού Σταθμού, όπως για παράδειγμα ένα δύσκολο περιστατικό στη διαχείρισή του, ένα πρόβλημα ή ένα αρνητικό συναίσθημα, μπορεί να αποτελέσουν το εφαλτήριο για μια παιδαγωγική παρέμβαση, που θα είναι ολιστική, δίκαιη, βιωματική, ανατροφοδοτική τόσο για τα παιδιά που εμπλέκονται άμεσα, όσο και για την Ολομέλεια.

Η συστηματική παρατήρηση των Παιδαγωγών τόσο της δικής τους πρακτικής, όσο και των επιμέρους συμπεριφορών των παιδιών δύναται να εισφέρει τόσο σημαντικές πληροφορίες, ώστε βάσει αυτών να σκιαγραφηθεί ο τρόπος που θα οικοδομηθούν συναισθηματικοί δεσμοί μεταξύ των υποκειμένων.

Το να μπορέσει κανείς να παρατηρήσει παιδιά δεν είναι μια απλή υπόθεση, χρειάζεται να μπορείς να συναισθάνεσαι την παιδική πλευρά του εαυτού σου (Sully). Ωστόσο, είναι πολύ χρήσιμο το να καταφέρουμε να παραμείνουμε σε μια παθητική θέση για κάποιο διάστημα, παρατηρώντας, να αντέξουμε να μην γνωρίζουμε τι σημαίνει μια συμπεριφορά ή τι συναισθήματα κρύβονται πίσω της, κάτι που ο Bion (1970) ονόμασε «αρνητική ικανότητα». Το πλαίσιο της παρατήρησης χρειάζεται να είναι σταθερό και η παρουσία του παρατηρητή διακριτική, ώστε να μην διαταράσσεται η κανονική λειτουργία της οικογένειας ή της ομάδας και να μην αλλάζει η κανονική ροή των πραγμάτων.

Ο παρατηρητής στο τέλος καταγράφει όσα συνέβησαν, ενώ κατά την διάρκεια της παρατήρησης προσπαθεί να διατηρεί την «ελεύθερα κυμαινόμενη προσοχή» (Freud, 1909). Συχνά υπάρχουν βρεφικές συμπεριφορές που προβληματίζουν, μα η αλήθεια είναι ότι κάθε βρέφος διαθέτει προσαρμοστικότητα και κάθε ζεύγος μητέρας (ή προσώπου φροντίδας)- βρέφους διαθέτει ανάλογη προσαρμοστικότητα, αρκεί να δοθεί ο απαιτούμενος χρόνος για να μπορέσουν να εναρμονιστούν μεταξύ τους. (Λ. Σεμηδαλά, 2017).

Συνάγεται από όλα τα ευρήματα των προρρηθέντων καταγραφών, πως ο παιδαγωγός χρειάζεται να διαθέτει γνησιότητα, ενσυναισθητική κατανόηση και ανεπιφύλακτη θετική αναγνώριση, κάτι που σημαίνει εκτίμηση, αποδοχή και σεβασμό προς το Πρόσωπο του παιδιού. Είναι σημαντικό να επιδεικνύει την αναγκαία ετοιμότητα, ώστε κάθε στιγμή να «διαβάζει» τις αντιδράσεις των παιδιών, να ακούει με τις αισθήσεις και την ψυχή, με προσεκτική αντίληψη και κατανόηση, τον φανερό και «κεκαλυμμένο» λόγο τους, και όλα αυτά να αποτελούν την αναγκαία πρώτη ύλη βάσει της οποίας θα σχεδιάζει και θα επανασχεδιάζει τις παρεμβάσεις του.

BIBΛIOΓPAΦIA

- Λάγιου- Λιγνού Ε., Αναγνωστάκη Λ., Μαραγκίδη Μ., Μπαρτζώκη Αι. Τσελίκα Μ., Χασιλίδη Μ. (2011). «Παρατηρώντας το βρέφος: Η μέθοδος της ψυχαναλυτικής παρατήρησης βρέφους», Αθήνα: Καστανιώτης
- Σεμιδαλά Λ., « Η ψυχαναλυτική παρατήρηση βρέφους και νηπίου: χρήσιμα συμπεράσματα για τον γονιό και τον εκπαιδευτικό », lapsus.gr, Φεβρουάριος 2017, <http://www.lapsus.gr/alpharhothetarhoalpha/8397571>
- Bion W.R. (1970): *Attention and Interpretation*. London, Tavistock.
- Freud S. (1909) Analysis of the Phobia of a Five-Year-Old Boy